

Братюк В.П., Ковач К.М.

Мукачевский государственный университет

ПРИМЕНЕНИЕ МОДЕЛИ ОЦЕНКИ РИСКА В ПРОЦЕССЕ ФИНАНСОВОГО МОНИТОРИНГА

Аннотация

Статья посвящена изучению особенностей организации финансового мониторинга в страховых компаниях. Исследованы особые факторы, которые способствуют росту риска использования страховых компаний в процессе легализации доходов. Также значительное внимание обращено на общие критерии рисков для страховых компаний. Кроме того, были рассмотрены эффективность проведения оценки деловой репутации страхователя согласно требованиям национального законодательства, что будет способствовать положительному построению внутреннего мониторинга. Также в статье рассмотрены особенности организации финансового мониторинга в страховых компаниях. Построенная модель оценки риска использования страховой компании ее клиентами для легализации доходов, что позволяет снизить риски организации финансового мониторинга.

Ключевые слова: страховая компания, страховой риск, легализация доходов, финансовый мониторинг, клиент.

Bratiuk V.P., Kovach K.M.

Mukachevo State University

APPLICATION OF THE MODEL OF RISK ASSESSMENT DURING FINANCIAL MONITORING

Summary

The article is devoted to the study of features of financial monitoring in insurance companies. The specific factors that contribute to the growth of the risks of insurance companies in the process of legalization of proceeds are investigated. Also great attention is paid to the general criteria of risks for insurance companies. The article considers the effectiveness of evaluation of business reputation of insurer under the national law to facilitate the efficient construction of internal monitoring. Also the article deals with the features of financial monitoring of insurance companies. The model of risk assessment for clients using their insurance company to legalize income is constructed, thus reducing the risk of financial monitoring.

Keywords: insurance company, insurance risk, legalization of income, financial monitoring, client.

УДК 343.21

СУЧАСНІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ ОСВІТІ ТА НАУЦІ

Бурдонос Л.І.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

У статті досліджуються стан та перспективи розвитку сучасних організаційних форм інтеграції науки і виробництва, охарактеризовано їх значення в економічному поступі. Доведено необхідність глибокого наукового осягнення основного об'єкта дослідження – інноваційної діяльності, як одного з головних рушіїв розвитку суспільства, зокрема продуктивне в пізнавальному плані вивчення виникнення і диференціації нових організаційних форм інноваційної діяльності. Визначено систему взаємозв'язків між різними інноваційними проявами у вищій освіті та виробництві. Проаналізовано способи впливу освітніх інноваційних систем на економіку. Наведено приклади ефективного застосування системної та послідовної державної політики іноземних країн, спрямованої на активізацію інноваційних процесів у системі вищої освіти.

Ключові слова: інноваційні форми, інноваційна діяльність, інтеграція науки і виробництва, економіка знань, якісна освіта.

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність – важлива складова економічного життя, адже саме вона сприяє ефективному, успішному розвитку економіки будь-якого типу. Важливість інновацій в економічному розвитку зумовила активне впровадження інноваційних технологій і, відповідно, виникнення та розвиток різноманітних організаційних форм інноваційної діяльності.

Інноваційна освітня діяльність передбачає розвиток творчого потенціалу педагогів і стосується не лише створення та поширення новизни, а і зміни у способі діяльності, стилі мислення учасників навчально-виховного процесу. Вона передбачає відхи-

лення від норми, стандарту, визнаного в конкретних соціально-економічних умовах, і залежить від двох факторів: сили інноваційних процесів та характеру їх відносин з навколишнім світом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми інноваційних технологій займалося багато вітчизняних та зарубіжних вчених: В.П. Стадник, М.П. Денисенко, Л.І. Михайлова, П.Л. Микитюк, С.Г. Турчін, Н.В. Краснокутська.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Незважаючи на наявність значної кількості публікацій за цією тематикою, все ще залишається багато не висвітлених питань, які стосуються фор-

муванню забезпечення розвитку інновацій у системі вищої освіти та науки.

Метою дослідження є розгляд множинності організаційних форм інноваційної діяльності, покликаних реалізовувати складні інноваційні проекти, в тому числі на міжнародному рівні.

Постановка завдання:

- дослідити розвиток вітчизняної інноваційної системи;
- розглянути вищу освіту в якості складової частини інноваційної системи;
- виділити основні механізми державного управління інноваційним розвитком в системі освіти.

Виклад основного матеріалу. Інноваційний розвиток освіти є цілком самодостатнім поняттям, на відміну від економіки, де інноваційний розвиток є однозначно залежним від розвитку освіти. В освіті інновації означають передусім максимальне наближення її до її власного предмету – знання, тоді як з точки зору економіки знання є, хоча й надзвичайно важливим, але все ж допоміжним фактором. Економіка не розуміє самої суті знань, на відміну від повного розуміння нею суті грошей [9, с. 90].

В умовах формування економіки знань необхідно усвідомлювати кардинальну потребу суспільних зрушень в напрямі інноваційного розвитку. Згідно з рейтингом Всесвітнього економічного форуму, Україна серед 142 країн зайняла у 2011 році у сфері вищої освіти та професійної підготовки – 51 місце, у сфері формування факторів інноваційного розвитку – 74, за оснащеністю сучасними технологіями – 82, за показником якості освіти – 72, якості роботи науково-дослідних закладів (університетів) – 72 та в загальному рейтингу – 82, розмістившись між Тринідадом і Тобаго та Намібією [1], що свідчить про неефективне використання власного інноваційного потенціалу, перетворення України в державу, яка експортує сировинні ресурси з незначною часткою доданої вартості, та виникнення загрози економічній та національній безпеці.

Розширення наукомістких виробництв, стабільність темпів розвитку науково-технічного потенціалу, створення робочих місць, формування виробничої і соціальної інфраструктури, підтримка активної підприємницької діяльності і постійне стимулювання розвитку науки можуть бути забезпечені співпрацею науково-дослідних закладів із бізнесовими структурами, що здійснюється за підтримки влади. До ефективних організаційних форм такого співробітництва належать науково-технологічні центри, технопарки і технополіси. Створення таких структур означає якісно нове бачення умов реалізації та забезпечення інноваційних процесів і формування сприятливого середовища, в якому наукові ідеї перетворюються на унікальну конкурентоспроможну науково-технічну продукцію, здійснюють черговий ривок у галузі новітніх технологій.

Результати аналізу економічного зростання країн – лідерів рейтингу конкурентоспроможності Швейцарії, Сінгапуру, Швеції, Нідерландів, Данії, Японії та Великобританії – свідчать про необхідність формування та забезпечення розвитку національної інноваційної системи як безальтернативного шляху реалізації системної та послідовної державної політики, спрямованої на активізацію інноваційних процесів, забезпечення технологічного розвитку та оновлення національної економіки. Важливою складовою такої системи має стати ефективна система вищої освіти, що складається з ВНЗ, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою, а також навчаль-

них закладів, які проводять підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів а також система генерації знань, що складається з наукових установ та організацій незалежно від форми власності, які проводять наукові дослідження і розробки та створюють нові наукові знання і технології, державні наукові центри, академічні та галузеві інститути, наукові підрозділи університетів, наукові та конструкторські підрозділи підприємств [2, с. 240].

Регіональні науково-технологічні центри вибудовують свою діяльність з огляду на особливості регіону. Так, у Німеччині існують переважно засновницькі центри, центри інновацій і центри промислової технології. Засновницькі центри об'єднують новостворені підприємства (переважно обробної промисловості й виробничих послуг), їх засновниками є комуни, промислово-торговельні палати, банки, економічні союзи, університети. Вони координують діяльність комерційних фірм, підтримуючи їх на етапі становлення і сприяючи розвитку тих, які забезпечують краще використання ресурсного потенціалу регіону. Центри промислової технології сприяють впровадженню новачків у серійне виробництво [4, с. 235].

Найпоширенішою формою інтеграції науки і виробництва у США є університетсько-промислові центри та інженерні центри при університетах. Університетсько-промислові центри створюють на кошти Національного наукового фонду США при університетах з метою об'єднання ресурсів промислових фірм і наукового потенціалу університетів [4, с. 357].

Технопарки (науково-технічні парки) об'єднують науково-дослідні підрозділи промислових компаній і створені ними підприємства, які залучають для роботи над замовленнями компаній персонал університетів. Завдяки цьому наукові співробітники мають можливість застосувати на практиці результати своїх досліджень [6, с. 198]. На мою думку, технопарки позитивно впливають на розвиток економіки, стимулюють поширення нововведень, допомагають серійному випуску нової продукції тощо. Особливістю технопарків є те, що вони об'єднують фірми, які працюють у найпередовіших сферах науки і техніки. Завдяки їх компактному розташуванню більшість організаційних, управлінських і секретарських функцій централізовано виконують кваліфікований персонал [10, с. 140].

У США уряди багатьох штатів (Вісконсина, Мічигана, Міннесоти, Нью-Йорку, Іллінойса, Каліфорнії та ін.) стимулюють установами більш тісних зв'язків між фірмами високотехнологічних галузей і державними дослідницькими університетами для того, щоб створювати центри нових технологій. Формою організації такої співпраці слугують так звані «науково-технологічні парки» – свого роду інкубатори наукомісткого бізнесу і практична основа наукової діяльності університетів.

Технологічний парк – це форма територіальної інтеграції науки, освіти і виробництва у вигляді об'єднання наукових організацій, проектно-конструкторських бюро, навчальних закладів, виробничих підприємств або їх підрозділів. Технопарки створюються з метою прискорення розробки і застосування науково-технічних і техніко-технологічних досягнень шляхом концентрації висококваліфікованих спеціалістів, експериментальної та інформаційної бази. Найбільше технопарків і подібних їм структур у США та Великобританії (на них припадає більше 50% усіх технопарків світу). Ця форма наукомісткого бізнесу розвивається вже протягом 50 років. Завдяки цьому стимулюється процес комерційного використання результатів

проведених університетами досліджень, створюються нові місця для наукових співробітників. Особливо тісні зв'язки між вищою школою і бізнесом у сфері біотехнологій. Приватні фірми – одне з найбільших джерел фінансування університетських досліджень у цій області. Прикладом біотехнологічного технопарку може бути «Biosquare», який є привабливим для представників бізнесу з декількох причин. По-перше, згідно зі схемою взаємодії інституту і технопарку, всі студенти проходять практику в компаніях, що входять до складу технопарку, забезпечуючи їх дешевою кваліфікованою робочою силою. По-друге, інститут надає цим фірмам пільгові форми оренди приміщень. По-третє, керівництво інституту і технопарку реалізує програму підтримки підприємств малого наукоміського бізнесу шляхом реалізації системи його «інкубації», в рамках якої перспективним компаніям надаються стартові ресурси у вигляді приміщення під офіс і права користування лабораторними площами та обладнанням інкубатора бізнесу. Зі збільшенням кількості реалізованих продуктів компанія розширює свої права щодо використання ресурсів, тому в результаті поступового досягнення сталого розвитку фірма матиме власний великий офіс із повністю обладнаною лабораторією. [8, с. 64]

У Росії науково-технологічні парки також успішно розвиваються. Наприкінці 1980-х – початку 1990-х рр., коли у кризовому стані опинилися наукоміські галузі промисловості, наука та освіта, у Томську, Санкт-Петербурзі та Уфі, як правило, на базі провідних ВНЗ, було створено перші науково-технологічні парки (технопарки) – центри підтримки технологій і продукції, які вийшли на ринок з лабораторій і промислових експериментальних виробництв. Перші технопарки створювалися інтуїтивно, без чіткої концепції та певної моделі. Такою була природна реакція наукового товариства на різке послаблення державної підтримки науки і технологічного розвитку промисловості. Цей період характеризується бурхливим зростанням кількості науково-виробничих кооперативів, малих підприємств у складі наукових установ та ВНЗ. Перші російські технопарки, за аналогією до зарубіжних, орієнтувалися на інкубування та сервісну підтримку малих фірм. Так, у 1995 р. було розроблено науково-технічну програму «Створення та розвиток наукових і технологічних парків вищої школи в Російській Федерації» [8, с. 68].

Нині в Росії діють понад 70 технопарків, близько 20 інноваційно-технологічних центрів, близько 50 тис. малих технологічних фірм, розвивається система венчурного інвестування. На створення нових технопарків у сфері високих технологій у 7 регіонах країни заплановано використати 2 млрд. дол. Також тут працює Програма сприяння підприємствам, науковим установам, ВНЗ та іншим організаціям щодо комерціалізації наукових, інженерних і технологічних розробок у рамках малих інноваційних компаній. Дана програма спрямована на вирішення існуючої в сучасній Росії проблеми комерціалізації наукових, інженерних і технологічних розробок, які створені на підприємствах, у наукових установах, ВНЗ та інших організаціях. Ця проблема є об'єктивною, оскільки комерціалізація окремих розробок перебуває поза полем їх основної діяльності.

Оптимальний варіант інноваційного розвитку України передбачає розвиток національної інноваційної системи шляхом здійснення комплексу заходів щодо збалансованого розвитку усіх підсистем національної інноваційної системи, підтримки інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання

на всіх стадіях інноваційного процесу, стимулювання попиту на результати наукових досліджень і розробок, кваліфікований персонал, створення сприятливих умов для виробництва інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості [3]. Бажані зрушення вимагають забезпечувати ефективну спроможність вищої освіти випереджати ті соціальні та економічні зміни, що відбуваються, готувати молодь до праці і життя в суспільстві, формувати демократичне суспільство. Подібне складне завдання може бути виконаним, якщо освіта органічно пов'язана з усіма галузями матеріального виробництва та духовної культури, що забезпечує наслідування і відтворення соціального досвіду.

В Україні в умовах модернізації вищої освіти і реалізації Болонської конвенції зростає наукова складова діяльності ВНЗ, але через брак бюджетних коштів виникає потреба пошуку додаткових джерел фінансування. Комерціалізація наукових розробок університетів стає основою багатоканальності їх фінансування та конкурентоспроможності, тому потребує дослідження з урахуванням вимог сьогодення: інтеграції освіти і науки; освіти, науки та бізнесу; кооперації з міжнародним науковим товариством; реалізації моделі «потрійної спіралі» та моделі «пентаспіралі». Результати такого дослідження будуть корисними для ВНЗ, органів державної влади та наукових установ.

Комерціалізація наукових розробок та їх упровадження – це актуальна проблема подальшого економічного зростання національної економіки України. Вирішення питань модернізації промисловості, нової індустріалізації, забезпечення інноваційного розвитку, розумного зростання залежить від наявності наукових і технічних розробок. Сьогодні вітчизняна промисловість потребує оновлення. Технологічний розвиток промисловості України забезпечують в основному IV, частково V та VI технологічні уклади. Разом з тим університетська наука володіє значними інтелектуальними ресурсами, багатьма науковими розробками і технологіями, але вони не використовуються на практиці, також майже відсутній ринок наукової продукції та технологій.

Університет – центр освіти і науки, саме наукові дослідження слугують основою його діяльності. Університети на сучасному етапі повинні суттєво впливати на стан національної економіки України, проте вони не повністю виконують свою місію щодо економічного розвитку країни. По-перше, зменшується рівень бюджетного фінансування університетів, яке завжди відігравало пріоритетну роль. По-друге, важливим фактором економічної діяльності сучасного університету є багатоканальність фінансування. По-третє, сьогодні університет перебуває в такому ж економічному становищі, як і країна в цілому; це супроводжується збільшенням конкуренції – за студентів, кваліфіковані кадри, державне замовлення та держбюджетну тематику.

Проблема виживання університетів нині безпосередньо пов'язана з комерціалізацією їх діяльності. Економічні умови, в яких перебувають університети, вимагають пошуку нових джерел фінансування, нових технологій управління ВНЗ і нових рольових схем учасників університетської діяльності. Комерціалізація результатів навчальної та наукової діяльності примушує по-іншому подивитися на процеси, що відбуваються в університетах. Комплекс освітньої та наукової діяльності при цьому доповнюється технологічними, фінансовими і комерційними аспектами. У сучасних умовах комерціалізація діяльності університету є не просто необхідністю, а ще і формують його успішного розвитку.

Проблема комерціалізації наукових розробок університетів повинна насамперед перебувати у правовій площині. В Україні є необхідна правова база. Свого часу було прийнято ряд законів та інших законодавчих нормативних документів, які мають велике значення для розвитку ринку наукової продукції та комерціалізації наукових розробок. Але ці законодавчі акти так і не стали дійовим інструментом комерціалізації вітчизняних наукових розробок.

Аналіз комерціалізації наукових розробок і технологій за кордоном засвідчив дієвість правових механізмів комерціалізації наукових розробок і технологій. Так, у Росії 1 березня 2011 р. було опубліковано Федеральний Закон № 22-23 «Про внесення змін до статті 5 Федерального Закону «Про науку і державну науково-технічну політику» і статтю 17 Федерального Закону «Про захист конкуренції»» [8, с. 67]. Державним (муніципальним) ВНЗ, а також науковим установам дозволено створювати господарські товариства з метою практичного застосування (впровадження) результатів інтелектуальної діяльності (програм ЕОМ, баз даних, винаходів, корисних моделей, промислових зразків, селекційних досягнень, топологій інтелектуальних мікросхем, секретів виробництва). Право на їх використання може бути частиною статутних капіталів товариств. Внесені зміни дозволяють університетам і науковим установам здавати в оренду закріплене за ними майно створеним господарським товариствам без проведення конкурсів та аукціонів, тобто у спрощеному порядку порівняно з іншими договорами, предметом яких є відчуження державного (муніципального) майна.

У системі української вищої освіти нині актуалізуються такі нові тенденції, явища, процеси, як університетська автономія, академічна мобільність, подвійний диплом, Європейська система перезарахування (трансферту) кредитів (ECTS), нові професійні освітні стандарти, моніторинг якості освіти, рейтинги ВНЗ, оновлення змісту навчання (перегляд і модернізація програм, навчальних матеріалів, літератури, засобів навчання; розробка та впровадження нових навчальних дисциплін із перспективних наукових напрямів, насамперед міжгалузевих і прикладних); комп'ютеризація навчання та управління; синтез науки та освіти; виконання наукових проєктів; система грантів; приватна освіта; конкуренція і конкурентоспроможність ВНЗ різних форм власності; модернізація стратегії і тактики навчально-виховного процесу (побудова його на засадах вільної творчої освіти (Liberal Arts Education), варіатність і свобода вибору в побудові індивідуальної навчальної програми, вибіркової дисципліни, сертифікатні програми, одержання додаткової спеціальності (major & minor), посилення творчої та самостійної складової навчання, демократизація навчання та управління, 100-бальна рейтингова система оцінювання знань студентів, рейтингова оцінка роботи викладача, стимулювання інноваційних методик і форм викладання та виховання; створення спеціальних інноваційно-освітніх центрів; демократизм у стосунках викладачів та студентів, посилення ролі студентського самоврядування); прозорість вступного тестування; відкрита виборність керівних посад в університеті (від ректора до завідувачів кафедр) та інші [2, с. 89].

Стратегічними пріоритетами розвитку вищої освіти в концепції інноваційного розвитку України є:

а) забезпечення інноваційної спрямованості системи освіти шляхом: підвищення рівня комп'ютеризації вищих навчальних закладів; акти-

ВНЗ та збільшення обсягу її бюджетного фінансування; утворення інноваційних структур в системі освіти; реформування системи вищої освіти з урахуванням вимог європейських стандартів і збереження культурних та інтелектуальних національних традицій;

б) підвищення результативності вітчизняного сектору наукових досліджень і розробок з метою посилення його ролі у забезпеченні інноваційного розвитку національної економіки шляхом: інтеграції університетського сектору наукових досліджень і розробок до світової інноваційної системи, сприяння розвитку міжнародного партнерства у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності; збільшення частки наукових та науково-технічних досліджень у ВНЗ, спрямованих на створення нових видів інноваційної продукції; врахування кон'юнктури світового ринку під час визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності;

в) забезпечення розширеного відтворення знань на основі інтеграції діяльності вищих навчальних закладів, академічних та галузевих наукових установ шляхом: підвищення рівня фондоозброєності державного сектору наукових досліджень і розробок; концентрації ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності, створенні умов для організації високо-технологічного виробництва в Україні; посилення взаємодії освіти та науки, створення університетів дослідницького типу на базі провідних ВНЗ; стимулювання процесу підвищення кваліфікації, розвитку системи дистанційного навчання.

Досвід провідних американських, британських та австралійських університетів свідчить, що так званий «академічний капіталізм» є одним із головних засобів підвищення ефективності та якості освітньої і наукової діяльності [4, с. 112].

Загалом сучасна трансформація вищої освіти в Україні є складним нелінійним процесом, в якому можна виділити наступні напрями:

- екстенсифікація – збільшення кількості ВНЗ, спеціальностей та програм, студентського контингенту, а також загальне розширення доступу громадян до вищої освіти;

- модернізація – як зміна змісту освіти, притаманної для командно-адміністративного суспільства, так і узгодження її з сучасними вимогами. Складовими цього процесу є демократизація, інноваційні процеси у вищій школі: поява нових спеціальностей, освітніх програм, технологій та засобів навчання, поширення сучасних методів менеджменту та маркетингу вищої освіти;

- глобалізація та європеїзація – трансформація української освіти в контексті глобалізації сучасної освіти та формування єдиного європейського сектору вищої освіти.

Ця таблиця наочно відтворює і досягнення системи вищої освіти України – безперервне збільшення кількості студентів у ВНЗ III-IV рівнів акредитації з 1994 по 2007 рік, поліпшення загальних показників охоплення вищою освітою у розрахунку на 10 тис. чол. населення, – і вказує на перші ознаки зниження показників. Наприклад, через демографічні причини максимальна кількість студентів у закладах I-II рівнів акредитації була у 2003/2004 навчальному році, а пізніше лише зменшувалася. Демографічний спад торкнувся ВНЗ найвищих рівнів акредитації лише у 2007 році, а от пізніше він зумовив зменшення контингентів студентів у ВНЗ III-IV рівнів акредитації вже в 2008/2009 навчальному році. Наступні роки – 2009/10, 2010/11 та

Таблиця 1.1

Зміни контингентів студентів у ВНЗ України

Показник	1996/97	2000/01	2005/06	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12
Кількість студентів у ВНЗ III-IV рівнів (тис. чол.)	976,9	1402,9	2203,8	2372,5	2364,5	2245,2	2129,8	1954,8
Кількість студентів у ВНЗ I-II рівнів (тис. чол.)	595,0	528,0	505,3	441,4	399,3	354,2	361,5	356,7
РАЗОМ	1571,9	1930,9	2709,1	2813,9	2763,8	2599,4	2491,5	2311,5
Студентів у розрахунку на 10 тис. населення України								
У ВНЗ III-IV рівнів	192	285	470	511	512	488	465	428
У ВНЗ I-II рівнів	117	107	108	95	87	77	79	78
В усіх ВНЗ	309	392	578	606	599	566	544	507

2011/12 – ще більше засвідчили тенденцію зменшення чисельності студентів в Україні, яка скоріше всього підтвердиться і надалі (табл. 1).

Не дивлячись на зменшення абсолютних та відносних (чисельність студентів на 10 тис. населення) показників студентського контингенту, загалом Україна залишається серед світових лідерів у вищій освіті. Нагадаємо, що за прогнозами ЮНЕСКО у двадцять першому столітті рівня національного добробуту відповідного світовим стандартам досягнуть лише ті країни, працездатне населення яких на 40-50 відсотків буде складатися з осіб з вищою освітою. На сьогодні Україна досягла лише половини цього показника.

Зокрема, у середньому у світі 60 відсотків випускників шкіл вступають до вищих навчальних закладів. У Північній Америці це 84 відсотки, в Україні – 76. Кількість студентів невинно зростає. За даними ЮНЕСКО у 1960 році було 13 мільйонів студентів у світі, у 2005 році було 138 млн. чол., 2008 – 158 млн. чол. [6, с. 67], в тому числі і в Україні 2,7 мільйони.

Але збільшення загальної кількості ВНЗ та студентів в Україні має суперечливу внутрішню структуру – скоротилась загальна кількість вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації (з 754 у 1991/92 навчальному році до 501 у 2011/2012 навчальному році) та кількості студентів, що в них навчаються (з 739,2 тис. осіб до 356,8 тис. осіб у відповідні роки). І якщо за ці роки кількість державних освітніх установ скоротилась з 731 до 501, то приватних ВНЗ I-II рівня акредитації побільшало – з 23 до 78. Та більш серйозний занепад розпочався після 2005 року, коли до навчання приступили дуже малі за абсолютною чисельністю вікові групи, що народжувалися у роки інфляції і економічного регресу (див. табл. 1.1).

А кількість ВНЗ III-IV рівня акредитації має чітку тенденцію до зростання до 2008 р. і незначне зменшення до 2011 р. (з 156 у 1991/92 н. р. до 353 у 2008/09 та 345 у 2011/12 н.р.), і якщо в 1991/92 в них навчалось 876,2 тис. студентів, в 2004/2005 – більше 2 мільйонів осіб, у 2008/2009 – 2364,5, а вже у 2011/2012 – 1954,8 тис. Причому зросла кількість ВНЗ III-IV рівня акредитації як державної, так і приватної форм власності – кількість державних закладів зросла з 154 до 345, а недержавної з 2 до 107 за 1991/1992 – 2011/2012 навчальні роки. Серед них функцінувало 197 університетів, 62 академії, 102 інститути та 1 консерваторія [5, с. 88]. Цілком можливо, що через прийняття нової редакції Закону України «Про вищу освіту» кількість закладів значно скоротиться, а контингенти студентів будуть поступово зменшуватися відповідно до демографічної ситуації, що склалась у країні.

Таке екстенсивне збільшення навчальних закладів та студентів відбувається за рахунок, по-перше, появи приватного сектору в галузі вищої освіти, по-

друге, відкриття у регіонах філій «центральної» навчальних закладів, і, по-третє, впровадження механізму платної форми навчання у державних закладах, так званого «контракту». Певною мірою цей процес можна характеризувати як розширення доступу до вищої освіти в суспільстві, але він ще не гарантує її якості. Звідси випливає і інший аспект проблеми мережі ВНЗ – це їх надмірна кількість і мала потужність. Середній контингент студентів цих закладів становить 5,7 тис. (в 2009 р. було 7,5 тис.) осіб, восьма частина з них (30) має контингент до 2-х тисяч. І це одна проблема – це створення ефективної мережі регіональної університетської освіти, яка вже багато років турбує наше суспільство.

Враховуючи тенденцію кількісної еволюції вищої освіти, що характеризує її масовість на сучасному етапі розвитку суспільства, реалізація програм підготовки без зниження якості навчання при обмежених ресурсах можлива лише через суттєву модернізацію – використання нових методів і технологій, які дозволять більш активно залучити адміністрацію ВНЗ, науковців, викладачів, студентів до процесу управління якістю освіти. Це потребує застосування нових інформаційних і телекомунікаційних технологій навчання, передбачених відповідними програмами модернізації вищої освіти України.

Сучасні загальноцивілізаційні тенденції розвитку здійснюють системоутворюючий вплив на трансформацію системи вищої освіти України, яка передбачає:

- перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, що дасть змогу задовольняти можливості особистості в здобутті певного освітнього та кваліфікаційного рівня за бажаним напрямком відповідно до її здібностей, та забезпечити її мобільність на ринку праці;
- формування мережі ВНЗ, яка за формами, програмами, термінами навчання і джерелами фінансування відповідала б інтересам особи та задовольняла потреби кожної людини та економіки країни в цілому;
- підвищення освітнього і культурного рівня суспільства, створення умов для навчання протягом всього життя;
- піднесення вищої освіти України до рівня вищої освіти в розвинутих країнах світу та її інтеграція у міжнародне науково-освітнє співтовариство.

Стає все більш очевидним, що необхідна розробка довгострокової програми структурної адаптації національної освітньої політики до нових міжнародних умов, найбільш значущими серед яких є приєднання України до Болонського процесу, що вимагає суттєвої «європеїзації» вітчизняної освіти, яка досі зберігає радянські освітні традиції та риси.

Основними завданнями та принципами створення зони Європейської вищої освіти (шість цілей Болонського процесу) є: введення двоциклового навчання; запровадження кредитної системи; формування сис-

теми контролю якості освіти; розширення мобільності студентів і викладачів; забезпечення працевлаштування випускників та привабливості європейської системи освіти. З середини 1990-х років учасники Болонського процесу прийняли рішення інтенсифікувати своє входження до спільного європейського простору вищої освіти і наукових досліджень, передбачивши для цього гармонізацію не лише перших двох циклів стандартного навчання (програми бакалаврів і магістрів), але й третього циклу – підготовки і захисту наукового ступеня (на Заході – «доктора філософії», у нас – «кандидата наук»). У даний момент учасники Болонського процесу розвивають трициклову вищу освіту і прийняли рішення про продовження його програми до 2020 року.

Болонська декларація висуває завдання домогтися, щоб вчені ступені мали відповідати європейському ринку праці, а отже, бути свідомством кваліфікації при працевлаштуванні в галузі діяльності, за якою здобута освіта. Класифікація ступенів та кваліфікацій має важливе значення, тому що їх присвоєння свідчить про важливі перехідні рубежі від системи освіти до ринку праці у межах конкретної країни [7, с. 11].

З метою зміцнення Європейського простору вищої освіти та поширення європейської системи вищої освіти у світі було запропоновано найближчим часом реалізувати конкретні заходи, що мають принести відчутні результати на окресленому шляху, такі як:

- запровадження системи освіти на основі двох ключових навчальних циклів: до дипломного (бакалавр) та післядипломного (магістр);
- затвердження загальноприйнятої та порівнянної системи вчених ступенів, в тому числі шляхом запровадження стандартизованого Додатку до диплома;
- застосування Європейської Кредитної Трансферної Системи (ECTS) як відповідного засобу сприяння більшій мобільності студентів;
- зближення систем контролю якості та акредитації з метою вироблення порівняльних критеріїв та методологій.

Але усі ці складові трансформації вищої освіти в Україні стикаються з цілою низкою проблем, як конкретно-економічних, так й загальноцивілізаційних. По-перше, зростаюча інтернаціоналізація освітньої діяльності. Поява інтернаціональних форм організації та фінансування освіти, посилення необхідності вирішення проблем стандартизації освіти зумовлюють необхідність забезпечення і підвищення якості освітніх послуг в умовах зростаючої відкритості економік країн, все більш вільного руху людей, капіталів і товарів між країнами. Внаслідок цього відбувається загострення конкуренції в глобальному масштабі і саме тому національна система освіти будь-якої країни повинна орієнтуватися не просто на підготовку кваліфікованих кадрів для розвитку своєї економіки, а на підготовку кадрів, які поряд з цією важливою метою також забезпечуватимуть конкурентоспроможність її економіки в сучасному глобальному середовищі.

Друга проблема пов'язана з тим, що визначальна роль освіти в суспільному розвитку і становленні економіки знань потребує і потужного диверсифікованого механізму її функціонування та фінансового забезпечення. В Україні протягом трансформаційного періоду мають місце процеси диверсифікації: і стосовно джерел фінансування (поряд з державними ресурсами залучаються приватні, кошти підприємств, зовнішні ресурси), і стосовно форм організації освітньої діяльності, змісту та технологій навчального процесу. Разом з тим, досвід передових

країн світу доводить, що економічні механізми можуть бути більш ефективними, дієвими, спрямованими на конкретні результати.

Третя (за черговістю, але ніяк не за вагомістю) характерна для нашого освітнього співтовариства проблема, що потребує врахування при вирішенні питань про швидкість і глибину трансформації освіти та євроінтеграції, – надзвичайно серйозні деформації у викладацькому складі ВНЗ.

Курс на євроінтеграцію стикається і іноді вступає в протиріччя з низкою тенденцій (і загальносвітових, і вітчизняних), які проявилися останніми роками в системі вищої освіти. Це, по-перше, різке зростання регіональної неоднорідності ВНЗ в Україні та яскраво виражена регіоналізація в цілому. А по-друге, нова парадигма освіти, особливо вищої, яка орієнтує її не на кваліфікацію фахівця, а на компетентність. Це важко пов'язати з прагматичною спрямованістю європейської освіти й курсом на скорочення термінів навчання. Сучасна освіта, якщо орієнтуватися на останні основоположні документи ЮНЕСКО, покликана допомогти людині навчитися пізнавати, навчитися працювати, навчитися жити й навчитися жити разом. По суті, це нові глобальні компетентності. Інакше кажучи, складається парадоксальна ситуація: саме життя й висунуті ним завдання ускладнюються, а система вищої освіти спрощується. На думку академіка В. Лугового «вища освіта, зокрема, характеризується неефективною організацією, розпорошеністю, подрібненістю, мало комплексністю, великою витратністю, низьким інституційним потенціалом і недостатньою якістю, а отже, потребують суттєвої оптимізації» [8, с. 69].

Висновки. Таким чином, стратегічними пріоритетами розвитку вищої освіти в Україні є трансформація кількісних показників освітніх послуг у якісні. Цей трансформаційний процес має базуватися на таких засадах:

- по-перше, це національна ідея вищої освіти, зміст якої полягає у збереженні і примноженні національних освітніх традицій. Вища освіта покликана виховувати громадянина держави України, гармонійно розвинену особистість, для якої потреба у фундаментальних знаннях та у підвищенні загальноосвітнього і професійного рівня асоціюється з патріотизмом;

- по-друге, розвиток вищої освіти повинен підпорядковуватись законам ринкової економіки, тобто закону розподілу праці, закону змінності праці та закону конкуренції, оскільки економічна сфера є винятково важливою у формуванні логіки суспільного розвитку. Водночас, необхідно враховувати при цьому не менш важливі чинники – соціальні, політичні, духовного життя, суспільної свідомості, культури та морально психологічних цінностей. Значна частина проблем, що накопичилася у системі вищої освіти, пов'язана насамперед з розбалансованістю комплексу зазначених чинників суспільних перетворень;

- по-третє, розвиток вищої освіти слід розглядати у контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем, у тому числі з урахуванням інтеграційних процесів.

Отже, особливістю нинішнього етапу розвитку науково-технічного прогресу є використання різноманітних внутріфірмових та міжфірмових організаційних форм інноваційної діяльності на державному, регіональному, галузевому, корпоративному рівнях. Це сприяє прискоренню інноваційних процесів, швидшому опануванню суспільством результатами інноваційної діяльності та комерційному успіху всіх учасників міждержавної чи міжфірмової кооперації.

Список літератури:

1. The Global Competitiveness Report 2011-2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GSR_Report_2011-12.pdf
2. Каленюк І.С. Розвиток вищої освіти та економіка знань: Монографія // І.С. Каленюк, О.В. Куклін. – К.: Знання, 2012.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 № 680-р «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ovv.com.ua/articles/1625-pro-shvalennya-kontseptsii-rozvitku-natsionalnoi>
4. Shaugther S. Academic Capitalism and the New Economy / S. Shaugther, G. Rhoades. – U.S.A.: The John Hopkins University Press, 2009. – 384 p.
5. Основні показники діяльності ВНЗ України на початок 2011/12 навчального року // Вища школа. – 2012. – № 5. – С. 65-117.
6. Образование для всех к 2015 году. Добьемся ли мы успеха?: всемирный доклад по мониторингу образования для всех, 2008. – Париж: ЮНЕСКО, 2008. – 492 с.
7. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / [уклад. М.Ф. Степко, Я.Я. Болубаш, К.М. Левківський, Ю.В. Сухарніков]; відп. ред. М.Ф. Степко. – К.: МОНУ, Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – 24 с.
8. Луговий В.І. Економічно-організаційні засади освіти в Україні та світі: порівняльний аналіз / В. Луговий, Ж. Таланова // Педагогіка і психологія. – 2012. – № 1. – С. 64-70.
9. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник / Валентина Стадник, Микола Йохна, – К.: Академвидав 2006. – 463 с.
10. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід: монографія / М.П. Денисенко [та ін.]; За ред.: М.П. Денисенка, Л.І. Михайлової. – Суми: Університетська книга, 2008. – 1049 с.

Бурдонос Л.І.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди

СОВРЕМЕННЫЕ ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ФОРМЫ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ И НАУКЕ

В статье исследуются состояние и перспективы развития современных организационных форм интеграции науки и производства, охарактеризованы их значение в экономическом развитии. Доказана необходимость глубокого научного постижения основного объекта исследования – инновационной деятельности, как одного из главных двигателей развития общества, в частности продуктивное в познавательном плане изучения возникновения и дифференциации новых организационных форм инновационной деятельности. Определена система взаимосвязей между различными инновационными проявлениями в высшем образовании и производстве. Проанализированы способы воздействия образовательных инновационных систем на экономику. Приведены примеры эффективного применения системной и последовательной государственной политики иностранных государств, направленной на активизацию инновационных процессов в системе высшего образования.

Ключевые слова: инновационные формы, инновационная деятельность, интеграция науки и производства, экономика знаний, качественное образование.

Burdonos L.I.

Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhorii Skovoroda

MODERN ORGANIZATIONAL FORMS OF INNOVATION ACTIVITY IN HIGHER EDUCATION AND RESEARCH

Summary

The article investigates the status and prospects of modern organizational forms of integration of science and industry, described their importance in economic growth. The necessity of profound scientific comprehension of the main object of research – innovation as one of the main drivers of the development of society, particularly productive in terms of cognitive study of the origin and differentiation of new organizational forms of innovation. The system of relationships between different manifestations of innovation in higher education and industry. The ways of innovative educational impact on the economy. The examples of the effective use of systemic and consistent state policy of foreign countries, aimed at boosting the innovation processes in higher education.

Keywords: innovative forms, innovation, integration of science and industry, knowledge economy, quality education.